

Aimo R. Lohman:

SUOMALAISTEN RYKMENTTIEN KAROLIINI- UNIVORMUISTA ENNEN VUOTTA 1756.

Ruotsi-Suomen sotilasunivormujen kehityksessä merkitsee tärkeätä käännekohtaa vuosi 1687, jolloin kuningas Kaarle XI antoi määräyksen sinisten karoliiniunivormujen käytäntöön ottamisesta jalkaväkirykmenttien silloisten eriväristen univormujen sijaan. Kuninkaan tarkoituksena lienee ollut yhtenäisillä univormuilla lisätä yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja samalla helpottaa omien joukkojen erottumista vihollisen joukoista.

Uusia univormuja ei voitu kuitenkaan heti jakaa rykmenteille ja vasta 1690-luvulla alkoi armeija olla puetuna uudenmallisiin univormuihin. Karoliiniunivormun muodosti pitkä, hieman polven yläpuolelle ulottuva sininen takki, taaksekäännetty ja sivulle napitetuin liepein, reisien puoliväliin ulottuvat pitkät alusliivit, polvihousut, polvien yli ulottuvat ja housujen päälle vedetyt sukat ja matalat, tylppäkärkiset solkikengät. Oikean ja vasemman jalan kengällä ei ollut eroa. Päähineenä käytti miehistö 1710-luvulle asti sinistä karpuusia, joka oli eräänlaisen myssyn tapainen. Niinpä Henkiratsurykmentin (Livregementet till häst) ratsumiesten puvuista v. 1687 annetussa ohjeessa määrätään kaikki miehet varustetta-

viksi karpuuseilla, joiden kupu oli tehtävä syvemmäksi, kuin hatuissa siihen aikaan oli ollut tapana, ja niin syväksi, että se ulottui puoliväliin korvia, kun mies halusi vetää sen kyllin alas, jolloin se samalla suojeli pään lämpimänä ja kuivana sateella.¹⁾ Toisen selityksen mukaan karpuusi olisi ollut korkea huopamyssy, jonka yläosa voitiin kiertää liinaksi kaulan ympäri.²⁾ Takeissa oli kaulukset ja ns. ruotsalaiset hihankäänteet, jotka ranskalaisista hihankäänteistä poiketen olivat pienet ja nelikulmaiset. Hihankäänteet, takinvuori ja noin vuoden 1710-vaiheilta alkaen myös takin kaulus olivat suomalaisilla jalkaväkirykmenteillä keltaiset. Sininen ja keltainen olivat yleensäkin Ruotsi-Suomen jalkaväkirykmenttien värit, muutamia poikkeuksia (Närke-Värmlannin, Jönköpingin ja Västerbottenin jalkaväkirykmentit) lukuunottamatta. Housut olivat joko nahasta tai keltaisesta kankaasta. Sukkien väristä ei ole täyttä varmuutta, mutta ne olivat joko keltaiset tai vaaleankeltaiset. Varusteisiin kuului lisäksi musta kaulaliina, leveäsuiset hirvennahkakäsineet, puhvelinnehkaiset olkavyöt (tornisterrem), patruunataskuhihnat (patronväskbandelor) ja vyöt (livgehäng). Polven alapuolelta oli sukat kiristetty messinkisoljella varustetulla nahkahihnalla. Sotamiehen varusteisiin kuului vielä sininen viitta. Aliupseereiden puku poikkesi hyvin vähän miehistön asusta. Karpuusin sijasta käyttivät he mustaa kolmikolkkahattua, jossa oli hopeinen reunuskaluuna. Taskulappujen hopeiset reunuskaluunat ja siniset sukat olivat niinkään aliupseereiden tunnuksina.

Turun läänin jalkaväkirykmentin kahden komppanian puvut ja varusteet olivat toukokuun alussa 1692 Riiassa pidetyn pääkatselmuksluettelon mukaan seuraavanlaiset:

Aliupseerit. Siniset käänteillä ja taskulapuilla

varustetut verkatakit, joissa oli sininen vuori, siniset kamelinkarvanapit, siniset verkkahousut, siniset regarn-sukat, nahkainen alustakki (camisol), hirvennahkahansikkaat ja vyöhihna, mustat hatut, joissa oli hopeakaluunainen nauha ja hopeoitu hatun kokardi (hattspanne), komentajamiekat ja valkoinen paita (linnetygh).

Korpraalit. Siniset mallinmukaiset (maneerlige) kääntein ja taskulapuvin varustetut takit, joissa oli kelmainen boi-vuori ja pyöreät tinanapit, nahkahousut, sinisestä verasta valmistetut karpuusit, jotka oli vuorattu boilla ja somistettu kelta-sini-valko-mustilla kamelinkarvanyöreillä, siniset regarn-sukat, hirvennahkakäsineet, puhvelinnahkainen olkavyö, bantler-hihnat niihin kiinnitettyine messinkirenkaineen ja niissä riippuvine ruutisarvineen, sankkineuloineen, öljysarvineen ja varasytyttimineen, puhdas valkoinen paita, sinikeltaiset kaulahuivinauhat sekä hyvät kengät.

Rumpalit ja piiparit. Siniset verkatakit pyöreine tinanappeineen ja keltaisine käänteineen, sinikeltapuna-valkoisin villakaluunoin kirjailut taskulamput, keltaiset verkkahousut ja sukat, sinisestä verasta valmistetut karpuusit, jotka olivat sisustetut keltaisella boilla ja somistetut kelta-sini-valko-mustilla kamelinkarvanyöreillä, hirvennahkakäsineet ja vyöhihna, puhdas, valkoinen paita, sinikeltaiset kaulahuivinauhat ja kelvolliset kengät.

Sotamiehet (Gemene). Siniset verkatakit keltaisine boi-vuoreineen ja pyöreine tinanappeineen, keltaiset

Kuva 1. Kaarle XII. D. Krafftin öljymaalauk. Helsingin Yliopiston kokoelmat.

Charles XII, Painting by D. Krafft. Collection of the University of Helsinki.



verkkäkäänteet, taskulaput, keltaiset verkkahousut ja sukat, hirvannahkakäsineet, puhvelinnahkaiset olkavyöt, bantlerhihnat niihin kiinnitettyine messinkirenkaineen, joissa riippui nahkataskut, ruutisarvet, sankkineulat, öljysarvet ja varasytyttimet, polvihihnat messinkisolkineen, sinisestä verasta valmistetut ja keltaisella boilla vuoratut sekä sinikelta-valko-mustilla kamelinkarvanyöreillä somistetut karpuusit, puhdas, valkoinen paita ja kelvolliset kengät messinkisolkineen, sinikeltaisesta villalangasta punotut olka- ja miekkanauhut. (Pääkatselmusrullat 21/7 1690 ja 7/5 1692. RSA.)³⁾

Upseerien puvuista annettiin v. 1697 tarkat määräykset. Takkien tuli olla väriltään siniset, pienin hihansuukääntein, ja samalla tavoin leikattuja kapeiksi vyötäisiltä ja alaspäin leviten.⁴⁾ Kaarle XI oli upseereiden paraati- ja palveluspukujen käytöstä jo edellisenä vuonna antanut yksityiskohtaiset ohjeet Kuninkaallisen henkiratsurykmentin everstille,⁵⁾ ja niissä mm. lausunut, että upseereiden hänen luonaan käydessään tuli aina olla pukeutuneina takkeihin, jotka olivat kapeita vyötäisiltä ja pienin hihakääntein, että vyö (livgehäng) oli pidettävä takin päällä ja että upseereilla tuli olla oikea palvelusmieikka, ja ettei kuningas halunnut tietää mistään vieraasta muodista takkeihin ja miekkoihin nähden. Vuoden 1697 määräysten mukaan oli everstiluutnanttien ja majureiden takkien oltava samalla tavoin leikattuja ja kunkin arvon mukaan keskenään samalla tavoin kaluunoilla koristeltuja. Kapteeneiden takkien oli niinikään oltava keskenään samanlaisia, napinreiät kultalangalla ympäröidyt sekä takin reunuksessa ja taskulapun reunoissa kultakaluunat. Vyö oli päällystettävä kultakaluunoilla. Kultakaluuna oli myös hansikkaiden reunassa samoin kuin mustan hatun

lierien reunoissa. Sukat olivat väriltään siniset. Luutnanttien ja vänrikkien takit olivat samanlaiset kuin kapteenien, mutta ilman kultakaluunaa hihankäänteissä ja taskulapuissa, napinreiät olivat kuitenkin kultalangalla koristetut. Hansikkaiden kauluksissa oli kultakaluuna, samoin kuin mustan hatun lierissä kultareunus. Sukat olivat kuten kapteeneillakin siniset.

Kapteenien, luutnanttien ja vänrikkien vartio- ja palvelustakit olivat sinisestä verasta ilman kaluunoita, mutta muuten samanmalliset kuin edellä on sanottu. Sotaretkelle lähdeittäessä tuli upseerien olla lisäksi varustettuja edelläkuvatun mallisilla, kapeavyötäröisillä, yksinkertaisilla (släta) harmailla takeilla.

Upseerien arvomerkkeihin kuului vielä hopeiset kaulakilvet (ringkragar). Everstien kilvet olivat kokonaan kullatut ja varustetut kruunulla ja kuninkaan nimikirjaimilla ja muilla emalikoristeilla. Muiden upseerien kaulakilvet olivat yksinkertaisempia, esimerkiksi luutnanttien ja vänrikkien kilvet valkoiseksi kiilloitettua hopeaa. Kuninkaan nimikirjaimet ja kruunu olivat kuitenkin kullatut. Upseerin arvomerkinä mainittakoon vielä puolikeihäät (halvpikar), jotka olivat viisi kyynärää pitkät.⁶⁾

Kun edellämainittu upseerien puku olisi tullut verrattain kalliiksi, suostui kuningas vuonna 1698 Taalainmaan rykmentin komentajan, kenraalimajuri von Liewenin ehdotukseen, että upseerien takit saisivat olla yksinkertaisemmin koristettuja. Niinpä kapteenien sinisessä takissa oli kultaiset napit; napinreiät kulta langalla koristetut, hatuissa ja hansikkaiden kauluksissa oli kultakaluuna ja vyö oli niinikään kultakaluunalla varustettu. Aliupseerien takeissa oli napinreiät reunustettu hopealangalla ja hatuissa hopeakaluuna.⁷⁾ Aliupseerien arvomerkinä voidaan vielä

pitää ristikeihästä (korsgevär), oikeastaan lyhytkeihästä (kurzgevär) eli partisaania.⁸⁾

Vaikka upseereille suotiinkin melko suuri pukeutumisvapaus matkoilla ja kotioloissa, valvoi kuningas tarkasti pukumääräysten noudattamista palveluksessa oltaessa ja paraateissa. Lokakuun 12 päivänä 1686 oli kuningas kuitenkin jo sallinut, että ne upseerit, joilla oli surua, saivat vartiopalveluksessa käyttää mustia sukkaa, mutta kun koko rykmentti oli paraatissa, täytyi kaikilla upseereilla olla siniset sukat, mutta saivat ne upseerit, joilla oli surua, ja jotka niin halusivat, käyttää mustia liivejä.⁹⁾

Suomalaisen ratsuväen puvuista ja varusteista antoi Kaarle XI asetuksen 15 päivänä kesäkuuta 1680. Mainittu asetus, joka on painettu suomenkielellä Turussa, antaa erinomaisen kuvan suomalaisen ratsuväen puvuista eli "Cuinga caicki hänen Rytärins Suomen Sotaväessä pitää oleman munteratut". Asetus osittain lyhennettynä oli seuraava:

"Yxi hyvä (ja kel)wollinen ja wahwa Mies caickein Jäsenittens ja hänen Ruumijns puolesta peräti werewä ja ja terwet/pitä oleman munterattu ja puetettu I. Nahkapöxyillä Peuran eli Caurijn Nahasta: 2. Yhdellä parilla Hywästä Wahwasta ja Woidellusta Nahaasta Saappailla/Kannuxilla ja Kannusten nahalla: 3. Yhdellä Köllerillä/ jos mahdollista on/ ja jollei se caikilda taida tulla/ cuitengin pitkällä Nahca Jaculla/ että se ulottu Plackarsäkin alle: 4. Sitä likinnä yhdellä harmaalla Werca Jaculla/ semmoisen fuorin ja Upslagin cansa/ kuin Färi Lähnis on: 5. Yhdellä harmalla Capalla ymmyrkäisen krajin ja saman caldaisen Fuorin ja Upslagin cansa/ kuin Jacku on: 6. Yhdellä Hywällä ja hyvin sopivalla Lakilla: 7. Yhdellä Lijfgehengillä jotakin lewiällä/ jos mahdollinen on/ Hir-

ven eli sämiskäxi tehdystä Härjän nahaasta: 8. Carbinan Nahaalla samasta laista/ jotca molemmat Raudalla owat ylidzelyödyt/ niyn myös Rihmoilla Patruntascuisa samasta Färistä. Rindacappalen ja Carbinan Kuningal Maijest: heille itze Armollisesti suopi. Mutta signä siwusa pitä heidän toimittaman itzellens hywät ratas luckuiset Pistolit ja — kelwollisen Rytärin Miekan/ yhden Wändeen cansa käden tähden Fästisä — yxi hywä Satula/ joca on tehty wahwast ja kelwollisesta Nahaasta — Sithen tygö tarwitan lujat Pistolin Hölsterit ja Cannet. Mustasta hywin woidellusta Nahaasta/ samalla muoto myös Suitzet mustasta Nahaasta Sinisten rauta Soljuin cansa poleratut/ West Suitzet/ hywät tinatut Jaluxet ja wähimmäxikin caxikerrainen Satulanvyö.

Carolus".¹⁰⁾

Harmaa väri näyttää tämän jälkeen jatkuvasti olleen suomalaisen ratsuväen takkien värinä. Niinpä kuningas määräsi Aatelislipuston (Adelsfana) puvuista ja varusteista joulukuun 8 päivänä 1683 mm., että ratsumies on varustettava hirvennahkakölttereillä ja nahkahousuilla sekä harmaalla viitalla, joka on viitan puoliväliin vuorattava keltaisella boi-kankaalla. Viitassa oli pyöreäksi leikattu kaulus samasta kankaasta kuin viitta keltaisin kääntein ja keltaisen ja harmaan kirjavalla nauhallalla tai kaluunalla reunustettuna.¹¹⁾ Musta hattu, jossa on samanlainen keltaharmaan kirjava kaluuna kuin viitan kauluksessa ja saappaat kuuluivat vielä varusteisiin. Lisäksi kuului satulavarusteisiin shabrakki (satulakangas) keltaisesta verasta sinisin reunuksin ja sininen kruunu kummassakin shabrakin uloimmassa kulmassa. Pistoolin suojuukset olivat keltaiset. Rintahaarniskasta käytti mies vain etukappaletta, jonka oli oltava musketinluodin kes-



*Kuva 2. Kaarle
XI:n krenatööri
karoliinipuvussa.
Armémuseum,
Stockholm.*

*Grenadier of
Charles XI in Ca-
roline uniform.
Armémuseum,
Stockholm.*

tävä. Upseerit käyttivät sekä rinta- että selkäkappaletta. Edellämainittu univormu säilyi paraatiasuna 1700-luvulle asti.



Kuva 3. Kaarle XII:n ajan krenatööri. Venäläisen museokuvan mukaan.

Grenadier under the regime of Charles XII. According to a Russian Museum picture.

Vuonna 1687 määrättiin useiden ruotsalaisten ratsuväkirykmenttien takin väriksi sininen. Kun kuningas v. 1689 antoi määräyksen Turun- ja Porin läänin ratsuväkirykmentin, Uudenmaan ja Hämeenlinnan läänin ratsuväkirykmentin, ja Uudenmaan ja Hämeenläänin rakuunoiden varustamiseksi hyvillä kangastakeilla, viitoilla ja karpuu-seilla, ei mainittujen vaatekappaleiden väriä kuitenkaan mainita. Vuonna 1694 antoi kuningas ohjeet Karjalan ratsuväkirykmentin vaatetuksesta, määräten, että upsee-

rien tuli olla pukeutuneina samalla tavalla költereihin paraatiasuna ja harmaisiin takkeihin, jotka oli leikattu samalla tavoin kuin eversti Blekert Wachmeisterin rykmentin upseerien takit, ja varustetut muutenkin kuten mainittu rykmentti, kuitenkin niin, että shabrakin väri oli sovitettu rykmentin liverin (puvun) väriin sopivaksi.

Vuonna 1696 oli Aatelislipuston aliupseerit ja korpraalit varustettava sinisillä takeilla ja viitoilla sekä mustilla hatuilla, joissa oli kultakaluuna lierissä. Samalla vapautettiin korpraalit hankkimasta hopea- ja kultakoristeisia shabrakkeja. Näiden sijaan määrättiin korpraalit hankkimaan siniset, verasta valmistetut shabrakit, joissa oli kultakaluunat reunuksessa.¹²⁾

Suuren Pohjan Sodan syttyessä suomalainen ratsuväki näyttää olleen puettuna osittain nahkaköltereihin, osittain sinisiin takkeihin, mutta suurimmaksi osaksi harmaisiin takkeihin. Rintahaarniskat lienevät jääneet kotiin sotaan lähdeittäessä. Vuoden 1702 alussa kuningas määräsi Karjalan ratsuväkirykmentin liverin väriksi harmaan, kuten muiden Suomen (ratsu)rykmenttien, mutta vuorin tuli olla sininen. Takkiin kuului tinanapit.¹³⁾

Tykistön univormuna oli vuoden 1689 tykistövaatetuslaskun mukaan sininen takki, jossa oli keltainen boikankainen vuori, messinkinapit, nahkahousut ja sininen karpuusi, jossa oli keltaista boikangasta. Viitta oli ”ryssän-sarasta” (ryssvadmal) sinisin boikankaisin kääntein. Varusteisiin kuului edelleen saappaat (smorlederstövlar) ja villasukat sekä kaksi sinistä kaulaliinaa.¹⁴⁾

Vuonna 1699 Narvassa suoritetun pääkatselmuksen mukaan oli tykistöllä seuraava univormu: rykmenttiupseereilla harmaat takit ja runsaasti kaluunoilla koristetut nahkaliivit sekä kultakaluunaiset vyöt; luutnanteilla ja

vänrikeillä teräksenharmaat, kullalla koristellut verkatakit; siniset liivit ja siniset sukat sekä tykkimiehillä (hantlangare) teräksenharmaat verkatakit, mustat hatut, joissa oli kapea keltainen (gull) kaluuna ja lisäksi punaisia nauhoja sekä siniset sukat.¹⁵) Tykistön puvuissa säilyi takkien harmaa väri sinisin kääntein ja sukkiin sininen väri 1710-luvulle asti. Saappaiden tilalle tulivat kengät ja ¹⁶) karpuusien tilalle hattu. Ajomiesten (kuskar) asuna olivat sensijaan tämän jälkeenkin pitkän aikaa saappaat ja karpuusi. Sarkaisten viittojen (pajrockar) sijasta oli heillä hurstiset (buldan) viitat, joissa oli sininen vuori.¹⁷)

Suuren Pohjan Sodan aikana joutuivat joukot useinkin tyytymään sellaisiin vaatekappaleisiin, mitkä heille voitiin hankkia. Vaikka rykmenteillä olikin vahvistetut värit, saattoivat jollekin rykmentille tarkoitetut univormut kuljetusvaikeuksien vuoksi joutua aivan toisille rykmenteille. Näin kävi mm. Taalainmaan jalkaväkirykmentille tarkoitettujen vaatetusarkkujen sisällön (sininen takki, keltainen vuori, sininen karpuusi keltaisin koristein, nahkaliivit ja nahkahousut, pari keltaisia ja pari valkoisia (marssi) sukkiä ja kengät), joka rykmentin alokkaiden marssittua Mitausta palautettiin Riikaan ja vähitellen jaettiin muille joukoille. Rykmenttien yleisenä puvun värinä säilyi kuitenkin sininen ja keltainen. Niinpä syksyllä v. 1701 tuotettiin Englannista Tukholmaan sotaväen tarpeeksi sinistä verkkaa 50.000 kyynärää, keltaista verkkaa 11.713 $\frac{1}{4}$ kyynärää, keltaista boikangasta 6.902 $\frac{1}{8}$ kyynärää ja valkoista boikangasta 47.796 $\frac{3}{8}$ kyynärää.¹⁸) Seuraavana vuonna tuotettiin suunnilleen yhtä paljon kangasta.

Olisiko suomalaisella jalkaväellä ollut sinisten univormujen lisäksi, kun sarasta valmistettuja ja tilapäisiksi katsottavia harmaita univormuja ei oteta huomioon, muunkin

värisiä univormuja, ei näiden rivien kirjoittaja ole saanut selvitettyksi. Armfeltin Norjan retkellä olleiden suomalaisten joukkojen pääasiallisena pukuna mainitsee Gustaf Petri¹⁹⁾ sinisen takin, nahkahousut, keltaiset sukat, solkikengät, kaksi kaulaliinaa, hansikkaat ja hatun tai karpuusin. Norjalainen kapteeni Emahusen mainitsee kuitenkin raportissaan, että hän tarkastaessaan 7. 1. 1719 Armfeltin joukkojen peräytymistietä Norjan tuntureilta, oli tavannut ruotsalaisia kuolleina täysissä varusteissa reput selässä, ja että Armfeltin omasta henkikomppaniasta (Uudenmaan rykmentti) oli suuri joukko tuhoutunut. Emahusen oli tuntenut heidät heidän vihreistä puvuistaan.²⁰⁾ Ruotsalaisilla Bohusläänin rakuunoilla oli tosin vihreät takit keltaisin hihankääntein ja kauluksin, mutta kun mainittuja rakuunoita tiettävästi ei ollut mukana Armfeltin joukoissa, on kysymyksessä joko todella vihreän väriset puvut, tai sitten erehdys Emahusenin taholta.

Suomalaisten seitsemän jalkaväkirykmentin univormujen joukosta poikkesi Pohjanmaan rykmentin puku. Ollessaan Suuren Pohjan Sodan aikana Riian varusväkenä oli rykmentti kerran saanut sinisiin takkeihinsa punaiset vuorit ja kaulukset, sekä punaiset hihankäänteet. Myös sukat olivat punaiset. Nämä värit säilyivät rykmentillä vuoteen 1731 asti, jolloin se komentajansa, eversti Greutzin ehdotuksesta sai punaisen tilalle takaisin alkuperäisen keltaisen värinsä.²¹⁾ Vuonna 1726 mainitaan rykmentillä olleen punaiset alusliivit ja nahkahousut.²²⁾

Tykistön puvuissa tapahtui vähäinen muutos v. 1712, jolloin kolmikas-rykmenteille katsottiin edullisimmaksi hankkia saran sijasta sinistä verkkaa olevat puvut ja v. 1716 olivat sekä liivit että housut nahan sijasta sinistä verkkaa. Vuoden 1716 määräysten mukaan kuului vaate-

tukseen lisäksi hattu, jossa oli valkoinen kaluuna, siniset sukat ja kengät.²³⁾

Vuodesta 1716 alkaen näyttää upseerien puku olleen kokonaan sininen, koska keltaista ja "Chamoi"-kangasta ei ollut mistään saatavissa vuoria, käänteitä ja housuja varten.²⁴⁾

Vuonna 1720 hankittiin suomalaisille rykmenteille uusia varusteita, mutta väreissä ei tapahtunut muutoksia. Niinpä Porin läänin jalkaväkirykmentillä oli siniset takit keltaisin kääntein, keltaiset liivit ja housut sekä harmaat sukat sekä Karjalan ratsuväkirykmentillä mustat hatut valkoisin lierireunusnauhoin, ja takeissa sininen vuori.²⁵⁾ Vaatetuskonttorin luettelosta 25 päivältä kesäkuuta 1726 käy ilmi, että vuodesta 1723 alkaen oli Tukholman varuskamariasta sekä Turussa sijaitsevasta varusvarastosta (tyghuset) tapahtuneen jakelun mukaan rykmentit varustetut seuraavasti: ²⁶⁾

Rykmentti	Takki	Takin vuori, kaulus ja hihan- käänteet	Liivit	Sukat
Turun Läänin rykmentti ..	sininen	keltainen	siniset	keltaiset
Hämeen läänin rykmentti ..	„	„	„	„
Savon rykmentti	„	„	„	„
Porin rykmentti	„	„	keltaiset	„
Uudenmaan rykmentti ..	„	„	„	„
Pohjanmaan rykmentti ..	„	punainen	nahkahousut	punaiset
Kymin kartanon pataljoona	„	keltainen	keltaiset	keltaiset

Tykistön pukuna säilyi vuoden 1721 jälkeen sininen yleisväri. Niinpä vuonna 1725 oli takin vuori myös sininen samoinkuin villasukkien värikin. Hattu oli musta.²⁷⁾

Välittömästi rauhanteon jälkeen vuonna 1721 muutettiin kaikki suomalaiset ratsuväkirykmentit rakuunarykmenteiksi; Turun ja Porin ratsuväkirykmentti muutettiin henkirakuunarykmentiksi (Livdragoner), Uudenmaan ja Hämeen ratsuväkirykmentti Uudenmaan rakuunarykmentiksi (Nylands dragoner) sekä Viipurin ratsuväkirykmentin jäännös Karjalan rakuunarykmentiksi (Karelens dragoner).

Armeijan univormuja uusittaessa sai ratsuväki myös uudet puvut. Vuonna 1726 tehdyn sopimuksen mukaan tuli Turun henkirakuunoiden saada mm. verasta tehdyt siniset takit (livrockar), joissa oli valkoiset käänteet ja kaulukset ja valkoinen boivuori sekä messinkinapit; hattu, joissa oli valkoinen kamelilankakaluuna (kamelgarn), sorvattu messinkinappi ja kokardi; siniset päällysviitat (klädeskappor), joissa oli valkoiset kaulukset, valkoinen friseerattu boivuori sekä kaksi messinkihakasta; valkoiset liivit (tröjor) verasta, joissa oli palttinavuorit Shabrakki ja pistoolinkotelon suojus (pistolstrumpa) olivat keltaista verkkaa valkoisin kamelinlankanauhoin tai kaluunoin. Uudenmaan rakuunoilla oli siniset takit, joissa oli keltaiset käänteet ja keltainen takinvuori, keltaiset liivit sekä nahkahousut. Karjalan rakuunoilla lienee ollut samanlainen univormu kuin Uudenmaan rakuunoilla.²⁸⁾

Joulukuun 6 päivänä 1727 annettiin kuninkaallinen asetus ratsumiesten ja rakuunoiden vaatetuksesta ja varusteista. Sen mukaan kuului vaatetukseen:

1. Sininen viitta (kappa), jossa oli kaulus. Viitan vuorin ja kauluksen sekä hihankäänteiden oli oltava rykmen-



Kuva 4. Uudenmaan Rakuunarykmentin sotilas n. 1740. Sarvilahden kartanon kattomaalauksen mukaan.

Soldier in the Uusimaa dragoon regiment in 1740. According to the ceiling painting in the Sarvilahti-estate.

tin värin mukaiset (av regementets färg). Viittaaan kuului pari messinkihakasia ja pari pienempiä hakasia viitan kiinnittämiseksi takaa tai liepeiden kiinnittämiseksi taakse.

2. Sininen verkatakki, jossa oli kaulus ja pienet hihankäänteet. Vuori, kaulus ja hihankäänteet rykmentin väriä. 2 tusinaa isoja ja 8 kpl. pieniä messinkinappeja.

3. Hirvennahkainen költeri (köller) sekä rykmentinväriset kangasliivit, 2 tusinaa samanlaisia pieniä nappeja kuin takissa.

4. Pukinnahkaiset, hirvennahkaiset tai kangashousut.

5. Valkoisella kamelinkarvanauhalla tai kaluunalla varustettu hattu, jossa messinkinappi.

6. Kaulushansikkaat ja kaulaliina sekä kengät, joissa messinkisoljet.

7. Villasukat, rykmentinväriset sekä lisäksi harmaat villasukat.

8. Kaulussaappaat (stövlar med halvskurne krag).

9. Pistoolinkotelot mustasta nahasta ja koteloiden kan-
net sileätä ja rykmentinväristä boikangasta.

10. Karbiinin kannatusvyö härännahasta.

11. Patruunatasku. Rakuunoilla patruunatasku on mus-
tasta nahasta samoinkuin hihna (livrem).

12. Luodinkestävä säämiskällä vuorattu rintahaarniska
ratsumiehillä. Rakuunoilla ei ollut haarniskaa.

Vuonna 1729 (23. 1.) annettiin toinen asetus ratsumies-
ten ja rakuunoiden vaatetuksesta ja varusteista. Asetus
on muuten samanlainen kuin vuoden 1727 asetus, paitsi
että saapassukista oli määrätty, että niiden oli oltava val-
kaisematonta palttinaa sinisin palttinanauhoin varren-
suussa, ja että pistoolinkoteloiden kansien tuli olla sileätä
boikangasta, joka oli samanväristä kuin shabrakki, mikä
puolestaan oli verkaa. Hevosloimi (hästtäckke) oli har-
maata sarkaa ja reunustettu rykmentinvärisellä saralla.²⁹⁾

Vuonna 1734 (17. 12.) määrättiin säätyjen valituksen
johdosta, että rusthollarit saivat varustaa ratsumiehensä
joko nahkaliivein ja nahkohousuin tai kangasliivein ja
-housuin. Jalkaväki oli kuitenkin varustettava kangas-
vaattein.³⁰⁾ Seuraavana vuonna, 1735, luovuttiin költerien
jatkuvasta käytöstä niissä ratsurykmenteissä, joilta ne
sillä hetkellä puuttuivat. Nahkaliivit oli kuitenkin edel-
leenkin hankittava niille ratsurykmenteille, joilla siihen
aikaan oli nahkaliivit. Shabrakit oli tästä lähin reunustet-
tava kankaalla nahan sijasta.³¹⁾

Väreissä tapahtui tämän jälkeen vain pieniä muutok-
sia. Vuosilta 1751 ja 1755 olevien kuvauksien mukaan oli-
vat suomalaisten rykmenttien univormujen värit seuraat-
vat: ³²⁾

Ratsurykmentit:	Takki	Käänteet ja takin vuori	Liivit ja housut ¹⁾
Turun henkirakuunat	sininen	valkoiset	valkoiset
Uudenmaan rakuunat	„	keltaiset	keltaiset
Karjalan rakuunat	„	„	„ ²⁾
Jalkaväkirykmentti:			
Turun läänin rykmentti	sininen	keltaiset	keltaiset
Hämeen „ „	„	„	„
Porin „ „	„	„	„
Savon rykmentti	„	„	„
Uudenmaan rykmentti	„	„	„ ³⁾
Pohjanmaan rykmentti	„	„	„ ⁴⁾
Elimäen komppania	„	„	„

¹⁾ Ei koske ratsuväkeä, joka käytti nahkaisia ratsastushousuja.

²⁾ Rykmentin värit ovat olleet sininen ja punainen, mutta 14. 3. 1747 muutti hänen kuninkaallinen majesteettinsa värit siniseksi ja keltaiseksi kuten Uudenmaan rakuunoilla.

³⁾ Rykmentin värit ovat olleet sininen ja keltainen, jotka hänen majesteettinsa armollisella luvalla 18. 5. 1737 on muutettu siniseksi ja punaiseksi, mutta taas 7. 10. 1746 jälleen siniseksi ja keltaiseksi.

⁴⁾ Rykmentin värit ovat sininen ja keltainen, mutta kun rykmentti oli Riian varusväkenä, sai se eräissä tilaisuudessa takkiin punaisen vuorin ja kauluksen sekä punaiset hihankäänteet, jotka värit kuninkaallisen majesteetin päätöksellä 20. 1. 1731 muutettiin jälleen siniseksi ja keltaiseksi.

Suomalaisten jalkaväkirykmenttien miehistön sukkien väri oli tähän aikaan todennäköisesti valkoinen kuten useimmilla ruotsalaisilla jalkaväkirykmenteilläkin.

Edelläolevaa kuvausta voidaan täydentää eräillä yksityiskohdilla. Niinpä Sarvilahden kartanossa olevassa katomaalauksessa, joka lienee peräisin 1740-luvulta, on kuvattuna kaksi Uudenmaan rakuunaa. Pitkän ja laajan sinisen takin liepeet on käännetty edestä ja takaa ja kiin-

nitetty sivuille sillä tavoin, että keltainen vuori näkyy. Takin kapea kaulus on keltainen samoin kuin housut ja melkein polviin ulottuvat liivit. Jalkineina on rakuunoilla kaulussaappaat. Myöskin leveä karbiinin kannatusvyö (bantlerremm) on keltainen. Musta hattu on kolmikolkkainen ja sen liereissä on leveä valkoinen kaluuna. Uudenmaan jalkaväkirykmentillä mainitsee Meinander olleen vuosina 1746 ja 1747 siniset takit punaisin hihankääntein, kauluksin ja takinvuorein, punaiset liivit ja housut ja valkoiset sukat. Turun läänin, Savon ja Pohjanmaan jalkaväkirykmenteillä on ollut univormu, joka tähän aikaan oli yleinen Ruotsin armeijassa, mikä Meinanderin sanonta lie nee ymmärrettävä niin, että takin vuori, kaulus, hihankäänteet, liivit ja housut olivat keltaiset väriltään. Uudenmaan rakuunoilla oli 1747 siniset takit, siniset liivit, nahkahousut ja keltaiset villasukat; 1748 mainitaan kuitenkin keltaiset liivit, joissa oli sininen nauha liepeessä, sininen kaulus ja siniset hihankäänteet. Uudenmaan rakuunoiden shabrakki oli keltaista verkkaa ja henkirakuunoiden shabrakki valkoista verkkaa keltaisin kaluunoin.

Armeijan pukuja hoidettiin kuitenkin niin huonosti, että vuonna 1756 ainoastaan kolmen ruotsalaisen ja kahden suomalaisen rykmentin univormut olivat käyttökelpoisia. Kun vuoden 1756 pukumalli kuitenkin eroaa edelläselostetuista univormuista takkiin käytetyn kangasmäärän vähentämisen vuoksi jossain määrin ja kun vuoden 1765 pukumalli poikkeaa niistä vieläkin enemmän, niin vaikka niissä säilyikin pääpiirteittäin Kaarle XI:n ja Kaarle XII:n aikuinen perustyyppi, voidaan niiden katsoa muodostavan oman jaksonsa suomalaisen univormun kehityksessä ennen Kustaa III:n toimeenpanemaa täydellistä pukumallin muutosta.

Todettakoon vain lopuksi, että karoliiniunivormu verrattain hyvin vastasi ajan sotilaspuvulle asettamia vaatimuksia ja oli ensimmäinen yhtenäinen univormu, joka armeijallamme oli.

LÄHDEVIITTAUKSET:

- 1) A. Braunerhjelm: Kungl. Lifregementets till Häst Historia III. Upsala 1914. S. 112.
- 2) Th. Jakobsson: Artilleriet under Karl XII:s tiden. Stockholm 1943. S. 531.
- 3) Arvo Viljanti: Vakinaisen sotamiehenpidon sovelluttaminen Suomessa 1600-luvun lopulla. Turku 1935. S. 227 aliviitta 1.
- 4) Anton Pihlström: Kungl. Dalregementets historia. III osa. Stockholm 1906. S. 39 ja liite VII s. 288.
- 5) Braunerhjelm: e.m.t. s. 114.
- 6) Pihlström: e.m.t. liite VII s. 288.
- 7) Pihlström: e.m.t. s. 38.
- 8) Gahm—Persson: Kungl. Stadgar, Förordningar, Bref och Resolutioner angående Swea Rikes Landt = Milice till Häst och Fot. Stockholm 1762—1814. II osa, s. 349.
- 9) Gahm—Persson: e.m.t. IV osa, s. 974.
- 10) Hakkapeliitta n:o 5/1927 s. 6.
- 11) Gahm—Persson: e.m.t. I osa s. 324.
- 12) Gahm—Persson: e.m.t. IV osa s. 824.
- 13) Föreningen Armémusei vänner, Meddelanden I. Stockholm 1938. S. 86.
- 14) F. A. Spak: Några historiska upplysningar om uniformering och utredning. Stockholm 1890. S. 11.
- 15) Jakobsson e.m.t. s. 532.
- 16) Jakobsson e.m.t. s. 530.
- 17) Spak e.m.t. s. 11.
- 18) Spak e.m.t. s. 11.
- 19) Einar Bensow: Kungl. Skaraborgs regementets historia II. Göteborg 1944. S. 312.
- 20) Gustaf Petri: Armefeldts Karoliner 1718—1719. Stockholm 1919. S. 22.

- 21) Petri: e.m.t. s. 169.
- 22) Kauko Rekola: Pohjalainen sotilas Ruotsin ajalta. Ylipainos Pohjois-Pohjalaisen osakunnan kotiseutujulkaisusta Jouko IV v. 1947. S. 4, 5.
- 23) K. K. Meinander: Anteckningar om äldre finska uniformer. Finskt Museum 1905.
- 24) Jakobsson: e.m.t. s. 528, 529.
- 25) Pihlström: e.m.t. III osa, s. 41.
- 26) Sotamuseon arkistosta saatuja tietoja.
- 27) Meinander e.m. kirjoitus.
- 28) Jakobsson: e.m.t. s. 529.
- 29) Spak: e.m.t. s. 14 ja Meinander e.m. kirjoitus.
- 30) Waldemar Stenhammar: Östgöta kavalleriregemente under frihetstiden och Gustaf III:s regering. Lindköping 1926. Ss. 44, 45.
- 31) Sotamuseon arkistosta saatuja tietoja.
- 32) Sotamuseon arkistosta saatuja tietoja.
- 33) Spak e.m.t. s. 15.

SUMMARY

At the time when Finland belonged to the kingdom of Sweden, King Charles XI ordained, in 1687, that the blue, so-called Caroline uniform be taken into use. This ordinance affected Finnish regiments also. As the uniforms were alike throughout the kingdom of Sweden—Finland, the different regiments were distinguished from each other by the cuffs of the sleeves and by the color of the coat lining. The Caroline uniform has been comparatively well treated in the Swedish literature on the subject. On the part of the Finnish regiments it was Professor Meinander who earlier made a thorough investigation of the matter and published an article in the periodical "Finskt Museum" published in the Swedish language in 1905. There is on the contrary, no comprehensive publication on the subject in the Finnish language. As the Finnish regiment uniforms have some special characteristics, an attempt was made to pay attention to them in this article in spite of the sparse material i.e. a lack of uniforms and of pictures.

The uniform of an infantry regiment was composed of a long

blue coat which reached almost to the knees and the hem of which was turned toward the back and buttoned on the side, a long under-waist which reached halfway down the thighs, knee pants of leather or material, stockings which reached above the knees and were pulled on top of the pants, and low, blunt shoes with a buckel. As headgear the soldiers used a blue shako up to the 1710's after which time it was replaced by the three-cornered hat. The sleeve cuffs and coat lining of the Finnish regiment were yellow as was also the case in most of the Swedish regiments. The stockings were either yellow or light yellow. During the Great Northern War the coats of the infantry regiment soldiers were trimmed with red cuffs, collars and lining instead of yellow.

The coats of the officers and non-commissioned officers were narrow at the waist and they widened downwards just as the coats of the soldiers. There were no insignia of rank in the modern sense. The officers had gold galloons in their three- cornered hats and the non-commissioned officers had silver ones. The coats of the officers had gold galloons and cords, whereas, those of the non-commissioned officers had silver decorations. Besides, the officers had collar shields. Both the officers and non-commissioned officers wore blue stockings.

The cavalry uniform consisted of a leather coat, leather pants and waists, and collar boots. An interesting royal ordinance pertaining to the uniform and equipment of the Finnish cavalry was issued in the Finnish language in Turku on June 15, 1680. At the outbreak of the Great Northern War a part of the cavalry had blue coats. The cuirasses which belonged to the cavalry equipment were apparently left at home. During the war grey coats were also seen on the cavalry soldiers.

Subsequent to the year 1720 three Finnish infantry regiments had blue waists and the dragoons from Turku had white sleeve cuffs. Likewise the lining of their coats and their trousers were white. In 1755 when the first phase in the development of the Carolina uniform may be considered as having ended, the coats were blue with yellow cuffs and the waists and trousers were yellow.

The second phase constitutes the uniform models of 1756 and 1765 which, however, are not dealt with in the above article. Gustavus III subsequently changed the uniform model completely.